

Julhet 2023

n° 303

La Letra Mesadièra

DE L'INSTITUT D'ESTUDIS OCCITANS D'ARIÈJA

11 car. Enric Fabre 09100 PÀMIAS
05.81.06.03.88/ieo09@orange.fr
<http://arieja.ieu-opm.com/>

AGENDA

Emissions de ràdio

Cada jorn a 12h32 e 18h52 - *De còr e d'òc* sus Radio Transparence 93.7 FM

Cada dimars, de 19h00 a 20h00 - *Era votz dera montanha*, sus Radio Couserans 94.7 FM

Poiretz retrobar los corses e talhièrs tre le mes de setembre

Animacions

01/07/2023 a Pàmias (Espaci occitan) – Fèsta occitana. Veire programa p. 2.

Del 13 al 15/07/2023 a Saurat – Festenal Festen'Òc. Veire programa p. 2.

Del 20 al 23/07/2023 a Foish – Festenal Trad'Estiu. Veire programa p. 2.

30/07/2023 a Leran – Fèsta occitana de Sant Jacme amb Fontanet, Les Galejaires...

LO MOT DE LA PRESIDENTA DE L'IEO D'ARIÈJA

Caris sòcis,

Un còp mai son tornats l'estiu e las vacanças per d'unes, qu'espèri nombroses per n'aprofeitar. Pels benevòls de l'IEO d'Ariège, emai s'arrèsten las activitats de l'annada, n'i a d'autres que tornan amb les festenals de l'estiu. Es important d'i participar perque es aquí tanben que se fa veire la cultura occitana que nosautres, amb totas las autras associacions occitanas, ne sèm les aparaires.

Fa mai de 50 ans que l'IEO d'Ariège òbra dins le departament al reviscòl de la lenga e de la cultura nòstra, dins condicions que coma ac sabètz totes, son pas de las bèlas. Perque es pas de bon far, en çò nòstre, de promòure

l'occitan contra la volontat dels elegits del departament que contunhan de nos mespresar e de nos balhar pas que micas. Les nòstres elegits s'enganan en desvolopant pas pro l'occitan cap al torisme perque les que visitan le departament son sovent interessats per la cultura e las tradicions localas e qu'aquò poiriá aver un impacte economic positiu.

Ça que la, dempuèi 50 ans e mercés a totes les benevòls que balhèron son temps e son vam, avèm plan avançat ducas a venir un interlocutor reconegut tre que s'agís de far per la lenga dins Ariège. Una bona causa per la lenga que la tornar socializar demòra la tòca màger de l'IEO. Ariège a besonh de l'IEO per que l'occitan es del patrimòni cultural, es nòstra Istòria e nòstra Identitat e volèm servir la riquesa de la diversitat lingüistica pels que vendràn après nosautres. Mas uèi desvolopar las activitats de l'IEO ven cada jorn de mal far. Les benevòls se fan vièlhs, les projèctes venon mens ambiciosos e d'unes son abandonats per manca de man d'òbra e de moneda. La qualitat de las activitats de l'associacion ne patís. La collaboracion amb d'autres associacions nos pòt ajudar per tocar un public novèl ça que la l'implicacion dels nòstres aderents me sembla de demorar fòrça importanta per l'anar de l'associacion. Sabi plan que le contèxte socio-economic es pas estrambordant, las subvencions baissan e les benevòls son mens disponibles mas se volèm pas far quincanèla avèm de nos adaptar a aquelas realitats novèlas.

Ça que la, ni per las dificultats que i sèm acarats nos cal gardar espèr per que dins le mond de uèi, las gents an pres consciéncia de la necessitat de salvar la diversitat. Demorarem resolguts e creatius, contunharem de trabalhar amassa e atal entre totes, ac farem tot !

Bon estiu e bonas vacanças...

Annia Wolf

La cronica de Claudina Solhà

Patric

Que vos poiria parlar d'un vesin portant aquel nom, pus o mens ipí a la debuta de sa vida, ara installat coma eilevaire de chavals, crabas, e sustot vacas escossesas baishas sus patas e peludas, neras, amb una grana banda blanca que l's i fè le torn al mieg del còs.

Mes non. Le Patric que vos vòli presentar que n'a cap forma umana, pusqu'è un gorrin !

Pèire e Janeta, a l'atge plan sonat de la retirada, que decidèren de véner las vacas, a mesura que furen prèstas. Doncas, qu'arrestèren men a men de produsir lèt. Un temps, que'ls n'i demorèc chiu, en demesint la quantitat al fiel de las setmanas.

Un aute vesin, Patric, que fasia fromatge, (mes que tabés pòrcs e charcutaria) que l's i prenguèc çò que demorava. Aquò que durèc uns quiantis meses. Andà mercejar-les d'aquel don de lèt, que'ls i dèc un noiriguèr dels mès esberidis... que prenguèc altant lèu le nom del sèu prumèr patron.

Doncas, que's calguèc ocupar d'aquel novèl vengut. Dins un prumèr temps, Pèire que'l metèc en un bordetòt la nhet, e le dia defòra, en una mena de pàrrec cloturat. Mes l'animal qu'ac desmolia tot e que s'escapava. Alavetz l'òme que i placèc a l'entorn una clotura electrica. Un dia Patric que's prenguèc le jus, que's feric, e, oluda qu'oludaràs, que non i volguèc cap mès entrar !

Quina solucion trobar ? Coma avia una bordeta de vueda, que l'i installèrem. Ja profietava coma cal, amb de bravis farnats dedens le nauc. Mes sustot, qu'èra devengut mès que mistós. Que seguia coma un veritable can. Qu'anava visitar totas las maisons del vilatge.

Un còp (dejà gròs), que'l me trobè dedens la cosina. Que quistava chiu de pan. Ja li dè çò que cal, mes que non'l me podia cap trè de dedens ! Ne apelar'l, ne butar'l, res non marchava. A fòrça, amb una poma al cap dels dits, be'l fi deishir !

Qu'èra brave, un miracle ! Quand li prenguia, que's metia aishús la 'squina, e aquí ganhar's la civada. E çò que s'estimava le mès quand èra atal, qu'òm li gratèssa le vente. Pueish que's levava e que se n'anava en qualque lòc mès.

Al cap d'uns meses, qu'avia tament profietat que calguèc pensar a tuar'l, mema s'aferava en totis de's desfèr d'aquela tan mistosa bèstia. Non'm trobè cap a casa quand se passèc, mes que sai que Janeta que se'n plorèc !

Enfin, be fuc charcutat coma cal, e les proprietaris que'n tirèren plan profiet. Quand tornè a unas vacanças, Pèire que me'n portèc un salsissòt dels mès polidis. E be, qu'ac creseratz se voletz, ja'l mos mingèrem, òc, e que fuc plan bon, mes que m'envalè les tròces a regrèt, amb devant les güelhs l'imatge d'aquela tan brava bèstia.

Istòria del temps passat d'Alan Vidal

Contar floreta

Èra temps a.

Qu'un gojat contèsse floreta a una gojata res de pus normal ! Sustot qu'a l'epòca que vos parli las escasenças mancavan pas, en gardant les tropèls, pendent les trebalhs que les vesins s'ajudavan, per las fèstas...

Per contra quand s'agissiá de parlar maridatge o passar a causas mès "seriosas", l'afèr se complicava.

La morala de l'epòca embastardida de religiositat, badinava pas per regir las relacions abans le maridatge. Amb la permissivitat d'avuèi es de mal imaginar que per exemple, las maires acompanhèsson las dròllas al bal per las espiar, se pr'en cas que... E se una irondeja volatejava dins la cramba de la filha, le pretendent podiá venir a la velhada mas en preséncia de tota la familha ; pas le mendre moment d'intimitat, seriá estat solament que per un potonet. Las frustracions èran de mesa.

Mas s'èra pas en vista, vos'n dobtatz, d'unes fringaires s'encontravan d'amagat darrièr una barralha o dins un camp de milh per accontentar lor passion. Mès atencion a l'error de percors, la vindicta populara sevissia, perdonava pas a la filha mentre que le mascle el s'ac virava plan. Pel melhor, d'un maridatge a la lèsta organizat naissia un sètmeson e l'onor èra salvat. Senon las pauras maires mostradas del dit fasián venir bastards, èstres de segonda zòna e sovent per pena dobla acabavan vièlhas filhas.

I avia e i agèc pièger. Se parlava d'una filha unica d'una bòrda rica qu'un ser de fèsta la natura se l'emportèc dins l'interdit. La familha de tan respectabla qu'èra, ne posquèc pas assumir las consequéncias.

Davant lor pòrta, d'unes vesins reconeguèron la veitura d'una acochaira de la vila. Alavetz las suputacions anguèron bon tren, l'aurián pagada per avortar en tota discrecion la paura filha. Ça que la qualques annadas pus tard se posquèc maridar de plan coma cal mès al grand desespèr de la familha la bòrda demorèc a tot jamès sens eiretièr. Quna mascanha, se l'interpretacion que se'n fasiá jos capa èra vertat ! Alavetz maldita siaga aquela morala estúpida e avilissenta !

Le poèla

D'aquel temps, (èra abans la segonda guèrra) i avia encara una tradicion dins mon vilatge de l'Arisa. Sabi pas quant de temps s'es perpetuada. Se qualqu'un m'ac poiria benlèu dire ?

L'ataüc portat cap al cementèri èra seguit per un lençòl blanc tengut als quatre cantons per quatre mainatges que dessus i avian dispausat fuèlhas de laurièra. (Se disiá pas mès "lençòl" coma al sègle XVIII, mas « *le poèla* »).

Es almens le sovenir que n'ai. Coma èri una cosina de luènh de la defunta, una pichona de sièis ans, es benlèu pr'aquò que fusquèri designada per participar a aquela mission.

Torni trobar encara los sentiments qu'aquel ròtle m'inspirèc. D'en primièr una tristesa granda per la disparicion d'aquela drolleta qu'avia un pauc conegut e per tanben la pena ponhenta de sa maire qu'èra al costat de nosaus. Puèi ça que la, una pichona glòria de desfilat en cap del cortègi davant tot lo vilatge, en anant al cementèri, a pè segur. Tanben la conviccion qu'èra plan d'acompanhar un darrièr còp aquel pichon èstre que la vida fusquèc tan corteta, qu'èra plan atal que caliá fèr e qu'èra plan que ieu ac agèsse poscut fèr. Èri ja segura que jamès aquel sovenir me quitariá pas !

Geneviève Dagain

Istòria d'un mot d'Alan Vidal

Le pali

Dins le tèxte francés de Marie-Geneviève Dagain, pareis esquèr l'emplec d'aquel mot francés *le poêle* per parlar d'una mena de lençòl ; non pas le que se bota al lièit mas le qu'estropa un mòrt. Vertat que l'omonimia amb l'utís per se calfar suspren ! Après las explicacions de l'autritz ai cercat dins les dictionaris.

Vendriá del latin classic *pallium* que designava entre autras causas una cobèrta de lièit. Passèc en francés e en occitan per designar un lençòl mortuari. En occitan venguèc "le pali" mot que se tròba dins qualques dictionaris en particulier le de Lagarda. Mas a sapier cossí en francés venguèc *le poêle* ?

Per èsser al fil...

L'IEO Arièja : <https://arieja.ieo-opm.com/>

Lo Diari : <http://lodiari.com/>

Jornalet : <https://www.jornalet.com/>

Lo Congrès : <https://locongres.org/fr/>

La cadena d'Alan Vidal : <https://www.youtube.com/@alainvidal9019>